

YAŞIL İQTİSADİYYAT KİÇİK VƏ ORTA MÜƏSSİSƏLƏRİN DAYANIQLI İNKİŞAFININ ƏSAS GÖSTƏRİCİSİ KİMİ

*Daxil olub: 1 mart 2022-ci il;
Qəbul olunub: 5 aprel 2022-ci il
Received: 1 March 2022
Accepted: 5 April 2022*

*Altun Yasimli
doktorant, "İqtisadiyyat" kafedrası,
Naxçıvan Dövlət Universiteti
altunsektorel@gmail.com*

Xülasə

Tədqiqatın əsas məqsədi yaşıl iqtisadiyyatın kiçik və orta müəssisələrin (bundan sonra – KOM) fəaliyyətinə verdiyi müsbət töhfələrin xüsusiyyətlərinin öyrənilməsinə yönəlmişdir. Tədqiqat işi yaşıl iqtisadiyyatın əsas prinsiplərinin KOM-ların fəaliyyətindəki tətbiq imkanlarının araşdırılmasının tədqiqi üsulları əsasında yerinə yetirilmişdir. Tədqiqatda yaşıl iqtisadiyyatın nəzəri-metodoloji əsasları ölkələr və KOM-lar üçün əhəmiyyəti sistemləşdirilərək kompleks araşdırılmışdır. Həmçinin tədqiqat işində Azərbaycanada yaşıl iqtisadiyyat sahəsində KOM-lara verilən dəstək infrastrukturunu təhlil edilmiş və bu dəstəklərdən istifadə edəcək sahibkarlıq subyektlərinə verə biləcəyi səmərələr qeyd olunmuşdur. Tədqiqatın praktik əhəmiyyəti yaşıl iqtisadiyyatın spesifik xüsusiyyətlərindən yararlanaraq, KOM-ların istehsal və idarəetmə sistemlərinin təkmilləşdirilməsi və bunun nəticəsində KOM-ların dayanıqlı inkişaf mexanizminin yaradılmasıdır.

Açar sözlər: yaşıl istehsal, xərclərə qənaət, yüksək mənfəət, davamlı inkişaf.

THE GREEN ECONOMY- AS A KEY İNDİCATOR OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES

*Altun Yasimli
Ph.D student, Department of Economics, Nakhchivan State University
altunsektorel@gmail.com*

Abstract

The purpose of the study is to learn the characteristics of the positive contribution of the green economy to the activities of small and medium-sized enterprises (hereinafter - SMEs). The research was studied based on the methods of investigating the possibilities of applying green economy principles to the activities of SMEs. Simultaneously SMEs support mechanisms in the field of the green economy were investigated in Azerbaijan as well as details of the contributions to be provided to entrepreneurs through these support mechanisms. The practical importance of the study is to develop the production and management systems of SMEs by taking advantage of the characteristics of the green economy and as a result, the creation of a sustainable development model for SMEs.

Keywords: *green production, saving on expenditures, high income, sustainable development.*

ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА КАК КЛЮЧЕВОЙ ПОКАЗАТЕЛЬ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ МАЛЫХ И СРЕДНИХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Алтун Ясинли
докторант, кафедра «Экономика»,
Нахчыванский государственный университет
altunsektorel@gmail.com

Резюме

Основной целью исследования является изучение особенностей положительно-го вклада зеленой экономики в деятельность малых и средних предприятий (далее – МСП). Исследование проведено на основе исследовательских методов изучения применения основных принципов зеленой экономики в деятельности МСП. В исследовании систематизированы и комплексно изучены теоретические и методологические основы «зеленой экономики» и ее значение для стран и МСП. В исследовании также проанализирована инфраструктура поддержки МСП в сфере зеленой экономики в Азербайджане, а также отмечены выгоды, которые она может предоставить предприятиям, пользующимся этой поддержкой. Практическая значимость исследования заключается в совершенствовании производственных и управленческих систем МСП с использованием специфических особенностей зеленой экономики и, как следствие, в создании механизма устойчивого развития МСП.

Ключевые слова: *зеленое производство, экономия расхода средств, высокая прибыль, устойчивое развитие.*

Giriş

İqtisadi inkişafın təmin edilməsi dövlətlərin iqtisadi siyasətinin əsasını təşkil etməkdədir. İqtisadi inkişafın sürətlənməsi üçün mal və xidmətlərin istehsalının artırılması prioritet hədəf olmaqdadır ki, bunun nəticəsində bir tərəfdən iqtisadi inkişafın artım tempi sürətlənsə də, digər tərəfdən resursların istifadə edilməsi nəticəsində karbon qazı (CO₂) və metandan ibarət olan istixana qazlarının emissiyasının artaraq, ekoloji fəlakətə səbəb olur. İstixana qazlarının emissiyası 1800-ci illərin ortalarından etibarən 2020-ci ilədək 50 dəfə, 1990-cı ildən 2020-ci ilədək 50 faiz, 2000-ci ildən 2020-yə qədər isə 35 % artmışdır [1]. Qlobal istiləşmə ilə nəticələnən bu trendləşmə bütün bəşəriyyətə təhdid olaraq qalmaqdadır. Sözügedən təhdidə qarşı ətraf mühitdəki riskləri azaldan və ekoloji tarazlığı təmin edən, təbii resurslardan minimum istifadəni

stimullaşdıran və çoxu azla istehsal etmək prinsipinə əsaslanan yaşıl iqtisadiyyat modeli yaradılmışdır.

Tədqiqat işində yaşıl iqtisadiyyat modelinin KOM-ların fəaliyyətində tətbiqinin onların davamlı inkişafını necə təmin etdiyi, bunun üçün hansı metodlardan istifadənin zəruri olduğu barədə məlumat verilmişdir.

1. Yaşıl iqtisadiyyatın nəzəri-metodoloji əsasları və KOM-lar üçün əhəmiyyəti

XIX əsrdən başlayaraq sənayenin artması və inkişafı, baş vermiş dünya müharibələrində resurlardan istifadənin çoxalması, İkinci Dünya müharibəsindən sonra global iqtisadiyyatın bərpası istiqamətində sənayeləşmənin yenidən güclənməsi ekoloji fəlakətlərin başlanğıcını özü ilə gətirmişdir. Ekoloji problemlərin dərinləşməsinə qarşı olaraq, dünya ölkələri tərəfindən əsaslı addımlar atılmağa başlanmış və nəticədə 1972-ci ildə Stokholm şəhərində BMT-nin deklarasiyası qəbul edilmişdir. Sözügedən deklarasiyadan sonra ətraf mühitin mühafizəsi, enerjidən qənaətlə istifadə edilməsi, alternativ mənbələrin artırılması, iqtisadi inkişafın yeni metodu olan “lazım olduğu qədər təbiətdən götürmək” və “çoxu azla istehsal etmək” prinsipləri ortaya çıxmışdır [2]. Bu prinsiplər özlüyündə “yaşıl iqtisadiyyat” terminini əmələ gətirmişdir. Ümumilikdə iqtisadi ədəbiyyatda yaşıl iqtisadiyyat dedikdə əsasında məhdud təbii ehtiyatların effektiv və optimal şəkildə istifadə edilməsi, ətraf mühiti çirkləndirmədən məhdud resurslarla mal və xidmətlər istehsal etmək və ümumilikdə dayanıqlı inkişafı təmin etmək prinsipləri başa düşülür [3].

Dünya ölkələri iqtisadiyyatının əsasını təşkil edən KOM-ların ətraf mühitə təsirləri yüksək olaraq qalır. KOM-lar yaşıl iqtisadiyyatın əsasını təşkil edən daha az karbon emissiyası və qaynaqlardan səmərəli istifadə hədəfini mənimsəməklə dayanıqlı inkişafın əsas məqsədlərindən olan iqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizədə bağlayıcı rol oynayır [4]. Eyni zamanda, yaşıl iqtisadiyyatın əsas indikatorları hesab edilən resursların səmərəli istifadə edilməsi, təkrar emal, xam maddə və enerjidən istifadənin azaldılması, enerji itkisinin minimumlaşdırılması iqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizədə ən effektiv metod hesab edilməklə yanaşı, KOM-ların istehsal etdiyi məhsul və xidmətlərin daha ucuz, yüksək rəqabət qabiliyyətli və daha mənfəətli olmasına gətirib çıxarır. Dünya dövlətlərində istehsal olunan ümumi daxili məhsulun və məşğulluğun bünövrəsini təşkil edən KOM-ların yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərini mənimsəməsi gələcəkdə yeni iş yerlərinin yaranmasına və məhsul istehsalında artımın təmin edilməsinə gətirib çıxaracaqdır. Aparılan tədqiqatlarda Avropa İttifaqında 2030-cu ilə qədər icra ediləcək təkrar emal proqramlarının ittifaq ölkələrinin ümumi daxili məhsulunu 0.5 faiz artıracığı və 700 min yeni iş yerini yaradacağı proqnozlaşdırılır [5]. Eyni zamanda, təkrar emal iqtisadiyyatının tullantıların qarşısının alınması, təkrar istehsal, eko-istehsalat kimi tətbiqlərin Avropa İttifaqı ölkələrindəki müəssisələrə 600 milyard avro mənfəət qazandıracağı və ətraf mühitə zərərli olan qazlarının 2 - 4 faiz aralığında azaldacağı hesablanmışdır [6].

2. KOM-ların rəqabət qabliyyəti və yüksək mənfəətli məhsul istehsalında yaşıl istehsalın rolu

Dayanıqlı yaşıl istehsal dedikdə istehlakçıların tələblərini qarşılamaq məqsədi ilə istifadə edilən xam maddə və yarım məhsulun yaşıl iqtisadiyyat prinsipləri əsasında məhsul halına dönüldürülməsini təmin edən prosedurlara bütövlükdə verilən ad nəzərdə tutulur. Son dövrlərdə istehlakçıların ətraf mühitin qorunmasına artan həssaslığı, zavod və fabriklərin təbiətə verdiyi zərərlərin minimumlaşdırılması üçün sosial çağırışların artması müəssisələrin yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərinə uyğun istehsalat sistemini qurmasını zəruri hala gətirmişdir. Bu sahədə dayanıqlılığın təmin edilməsi üçün istehsal məqsədi ilə lazım olan bütün qaynaqların və təhlükəli maddələrin ən az endirilməsi, məhsuldarlığın və səmərəliliyin artırılması üçün istifadə edilən enerji və suya qənaət edilməsi, xammalda təbii resursların istifadəsinin ən az endirilməsi hədəflənir. Eyni zamanda yaşıl istehsalın əsas məqsədlərindən biri də məhsulların istifadə müddətini başa vurmasından sonra tullantısının təbiətə zərər verməməsi və utilizasiyası zamanı atmosferin çirklənməməsidir.

Sözügedən prinsiplərin tətbiqi nəticəsində son illərdə tullantı miqdarı az olan və ətraf mühitə zərərləri minimum olan, təkrar emalı yüksək, fosfat və toksindən təmizlənmiş meyvə-tərəvəz taraları, qalın mikronlu torbalar, təkrar emalı kağızlar və başqa məhsulların istehsalı artmışdır. Sözügedən istehsalların qurulması nəticəsində xüsusi ilə KOM-ların istehsal etdiyi məhsulların maya dəyəri aşağı düşmüş və səmərəliliyi artmışdır [7].

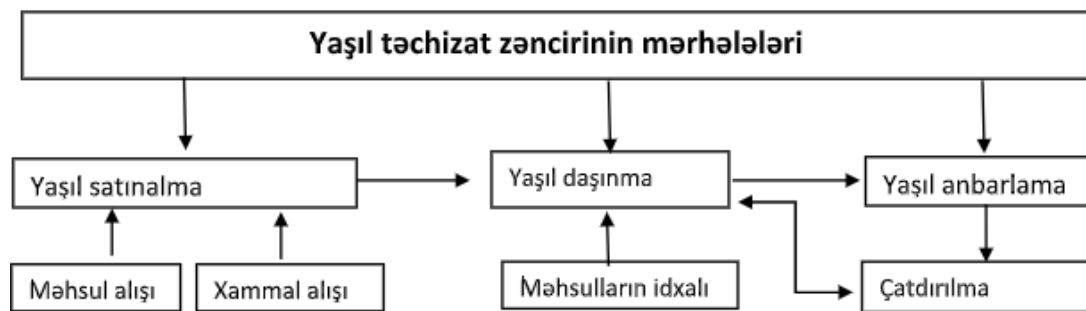
İlk olaraq sosial bir çağırış kimi görünən yaşıl istehsal əslində müəssisələr, xüsusilə də kiçik və orta müəssisələr üçün daha az xam maddədən və daha müasir texnologiyalardan istifadə edərək maksimum qazanc əldə etməyi hədəfləyən bir iqtisadi model olaraq xarakterizə edilir. Eyni zamanda son illərdə qlobal iqtisadiyyatda yaşıl istehsal metodlarını tətbiq edən firmaların bir çoxunun səhm dəyərinin artdığı və böyüdüüyü görünür. Günümüzdə yaşıl istehsala xidmət edən istehsalın qurulması çağırışlarına qoşulan müəssisələrin sayı hər keçən gün daha da artmaqdadır. COVID-19 pandemiyası başladıqdan sonra tekstil sektorunda dayanıqlı inkişafı hədəfləyən Moda Paktına *Adidas, Bestseller, Burberry, Capri Holdings Limited, Carrefour, Chanel, Ermengildo Zegna, Everybody & Everyone, Fashion3, Fung Group, Galeries Lafayette, Gap Inc., Giorgio Armani, H&M Group, Hermes, Inditex, Karl Lagerfeld, Kering, La Redoute, Matchesfashion.com, Moncler, Nike, Nordstrom, Prada Group, Puma, Pvh Corp., Ralph Lauren, Ruy, Salvatore Ferragamo, Selfridges Group, Stella McCartney, Tapestry* kimi moda nəhəngləri qoşularaq, öz istehsalat xəttlərini yaşıl iqtisadiyyat prinsipləri əsasında qurmağa başlamışlar [8].

Hazırda kiçik və orta müəssisələr üçün ətraf mühiti qorumağa əsaslanan istehsal və idarəetmənin qurulması daha artıq investisiya tələb edən və xərcləri artıran fəaliyyət kimi xarakterizə edilir. Lakin yaşıl iqtisadiyyatın və müəssisələr üçün yaşıl idarəetmə-

nin əsasları nəzərdən keçirildikdə əsas məqsəd ətraf mühitin zərərli təsirdən mühafizəsi olsa da, digər bir məqsədinin müəssisələrin maya dəyəri daha az olan, rəqabət qabiliyyəti yüksək, yüksək mənfəətli və səmərəli məhsul istehsalının olduğu müşahidə edilə bilər. Qısaca olaraq, kiçik və orta müəssisələrin sağlam ekoloji ətraf mühit normalarına uyğun istehsal metodlarına sahib olmasının ekoloji tarazlıqla təmini ilə yanaşı, mənfəətin əldə edilməsi üçün də zərurətdir [9].

3. Yaşıl təchizat zəncirinin KOM-ların səmərəli fəaliyyətinə töhfələri

Yaşıl təchizat zənciri dedikdə istehlakçıların ehtiyaclarını qarşılayan mal və xidmətlərin istehsal edilməsi üçün ehtiyac duyulan xam maddələrin tədarük edilməsinin başlanğıcından sonuna qədər bütün mərhələlərdə ətraf mühitin qorunması tələblərinə uyğun sistemin qurulması başa düşülür [9]. Yaşıl təchizat zəncirinin idarə olunması müəssisələrin bazar və dividend hədəflərinin ətraf mühitə təsirlərini minimumlaşdırmaqla yanaşı, onların ekoloji tələblərə uyğun strategiyalarını qurmağa və genişləndirməyə yardım edir. Eyni zamanda yaşıl təchizat zəncirinin məqsədi ətraf mühitin qorunması ilə yanaşı, maksimum dividend hədəfi ilə koordinasiyalı olaraq çalışmasıdır. Aşağıdakı sxemdə yaşıl təchizat zəncirinin istehsalat faktorları nəzərə alınmadan mərhələləri qeyd olunmuşdur.

Sxem 1. Yaşıl təchizat zəncirinin strukturu
Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir.

Hazırda müəssisələrin istehsal etdiyi məhsulların daxili və xarici bazarlarda istehlakçılara çatdırılması üçün qlobal iqtisadiyyatın tələblərinə cavab verən və rəqabət qabiliyyətli məhsulun istehsalı və texnoloji yeniliklərə cavab verən təchizat zəncirinin qurulması zəruri olmuşdur. Qlobal iqtisadiyyatın tələblərinə cavab verən müəssisələrin bir çoxu yaşıl iqtisadiyyatın prinsiplərini mənimsəmiş və yaşıl təchizat zənciri quran müəssisələr olmuşdur. Günümüzdə yaşıl təchizat zəncirinin qurulması müəssisələr üçün artıq qlobal bazarların əsas tələblərindən biri olmuşdur [10]. Yaşıl təchizat zəncirinin əsas prosedurları aşağıdakı kimidir.

Yaşıl satınalma - yaşıl təchizat zəncirinin ilkin proseduru hesab edilir. Yaşıl satınalma enerjiyə qənaət edən, təbii resurslardan daha az istifadəni təmin edən, yenidən istehsalı və emalı mümkün olan, daha az tullantılı, utilizasiyası az maliyyə tələb edən məhsul

və xidmətlərin seçilib alınması kimi prosesləri ehtiva edir [11]. Bu metodun tətbiqi nəticəsində KOM-lar avadanlıqların ehtiyat hissələrinə və onların texniki qulluğuna çəkilən xərclərini azaldacaq və lazımsız xammal istifadəsini minimumlaşdıraraq izafi xərclərdən xilas olacaqdır.

Yaşıl daşıma - ekoloji normalara cavab verən, məhsulların daşınması zamanı ən az yanacaq sərfiyyatı ilə ən tez çatdırılmanın həyata keçirilməsidir. Yaşıl daşınmanı tətbiq edən KOM-lar məhsulların bir tərəfdən istehsal olunan məhsulların daşıma xərclərini aşağı salacaq, digər tərəfdən isə vaxta qənaət edəcəkdir [12].

Yaşıl anbarlama - anbar içindəki məhsulların hərəkətlərində və ehtiyatların idarə edilməsi proseslərində ən müasir və xammaldan az istifadə edilməsidir. Yaşıl anbarlama üçün KOM-lar anbardakı məhsulların marketinq, satış, tələb kimi faktorlar nəzərə alınaraq, düzülüşünü təmin edərək malların anbardan çıxışında minimum enerji və resursdan istifadəni təmin etməli, malların anbar daxilindəki yerdəyişməsində müasir texnologiyaya əsaslanan sistem əsasında qurmalıdır [12].

4. Yaşıl marketinq KOM-ların yeni təşviqat strategiyası kimi

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, istehlakçıların ətraf mühitin qorunmasına həssaslığın artması məhsullarını istehlakçılara çatdırmaq istəyən müəssisələrin bu kütləyə xas marketinq planlarının yaranmasına səbəb olmuşdur. Yaşıl marketinqin əsas metodu məhsulun istehsalından utilizasiyasınadək olan proseslərdə ətraf mühiti qoruyan elementlərin ön plana çəkilməsidir.

Sxem 2. Yaşıl marketinq

Mənbə: Müəllif tərəfindən tərtib edilmişdir

Yaşıl marketinq anlayışı ilk dəfə 1975-ci ildə Amerika Marketinq Birliyinin təşkil etdiyi seminarda ortaya çıxmış, son 20 ildə isə bu tip məhsullara olan tələbin artması ilə yaşıl marketinq və reklamların sayını artırmışdır [13]. Bu tip marketinqin əsasını məhsulların ətraf mühitə olan zərərlərin azalmasını ön plana çıxarmaq və detalları barədə məlumat vermək, bu şüarlara istehlakçıların inamını artırmaq üçün məhsul üzrə müvafiq təsdiqedicilərin lisenziyalar və sertifikatlarla malik olmaq təşkil edir. Eyni zamanda müəssisə yaşıl marketinqdə reklam alətlərindən, yaşıl iqtisadiyyata xidmət edən vasitələrdən istifadə etməlidir. Bunun üçün Sxem 2-də təsvir edilmiş vasitələrdən istifadə tövsiyə olunur.

5. KOM-ların kadr potensialının artırılmasında yaşıl insan resurslarının yeri və rolu

KOM-ların mühim funksiyalarından biri insan resurslarının idarə edilməsidir. KOM-ların yaşıl iqtisadiyyata xidmət edən məhsul istehsal etmək istəyirsə, ilk olaraq öz müəssisəsində çalışan işçi heyəti, yaşıl iqtisadiyyatın nəzəriyyəsi və ətraf mühitə duyarlı olan personal yetişdirməlidir. Müəssisənin yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərinə uyğun iqtisadi modelə mənimsəməsi üçün ən effektiv metodlardan biri yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərini mənimsəmiş insan resurslarının prosesə qoşulmasıdır [14]. Aparılan tədqiqatlarda yaşıl insan resursları haqqında müxtəlif anlayışlar mövcud olsa da, ümumilikdə yaşıl iqtisadiyyat bir müəssisənin hər bir strukturunda işləyən işçi heyətinin ətraf mühitə duyarlılığının artırılması və bu istiqamətdə kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsi başa düşülür [15]. Yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərini mənimsəmiş işçi heyət istifadəsində olan inventarın daha yaxşı qeydinə qalaraq, müəssisədə enerjiden və digər resurslardan daha aşağı istifadəni təmin edir. Beləliklə müəssisələr bir tərəfdən izafi xərclərdən xilas olur, digər tərəfdən isə daha keyfiyyətli insan resurslarına sahib olurlar. Yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərinin əsasında insan resurslarının qurulması və idarə olunması üçün KOM-lar aşağıdakı prinsipləri rəhbər tutmalıdırlar.

Yaşıl vakansiya. Hazırda daha çox beynəlxalq şirkətlərdə yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərini mənimsəmiş insan resurslarının cəlb istiqamətində böyük bir rəqabət vardır. Digər tərəfdən isə üstün insan resurslarının böyük bir hissəsi ətraf mühitə həssas olduğu üçün öz ideyalarına uyğun olan iş yeri axtarmaqdadır. Bu məqsədlə KOM-lar öz iş fəaliyyətinə keyfiyyətli insan resurslarının cəlb üçün yaşıl işə qəbul həyata keçirməlidirlər [16]. Bunun üçün müəssisələr ilkin olaraq öz yaşıl iqtisadiyyat missiyası və dəyərlərini iş elanlarında qabartmalı və müəssisəsi haqqında maraqlanmaq istəyən iş axtaranlar bu məlumatları onların veb saytlarında görməlidirlər. Eyni zamanda işə qəbul müsahibələrində namizədlərin ətraf mühitə qarşı həssaslığı test edilməli, bu sahədə bilik və bacarıqları olan namizədlərə daha çox üstünlük verilməlidir.

Yaşıl maarifləndirmə və mükafatlandırma. İşə cəlb olunan işçilərin müəssisədə iş müddətində enerjini qənaət etməsi və daha az tullantılardan istifadə edilməsi üçün mütəmadi olaraq təlimlər təşkil edilməli və məlumatlandırılmalıdır [17]. Bununla

yanaşı, müəssisənin inventarlarından istifadə edən işçi heyətinə onların işləmə prinsipləri, bu sahədə ehtiyac duyulan tətbiqlər barədə mütəmadi olaraq maarifləndirmə həyata keçirilməlidir. Eyni zamanda işçilərin iş müddətində yaşıl iqtisadiyyatın prinsipləri əsasında fəaliyyəti monitorinq edilməli və qiymətləndirilməli, bu sahədə icra göstəriciləri yüksək olan işçilər mükafatlandırılmalıdır.

6. Azərbaycanda KOM-lara yaşıl iqtisadiyyat sahəsində verilən stimullaşdırıcı dəstəklər

1991-ci ildə müstəqilliyini yenidən qazanmış Azərbaycanın Sovet dövründən qalma iri sənaye mərkəzlərinin ətraf mühitə verdiyi zərərlərin qarşısının alınması, neft və qaz sənayesinin müasir və ekologiyaya zərər vermədən qurulması, məişət tullantılarının etibarlı şəkildə saxlanması, çeşidlənməsi, daşınması və zərərsizləşdirilməsi kimi hədəflər durmaqda idi. Bunun üçün ilk olaraq istehsalat və məişət tullantılarının insan sağlamlığına və ətraf mühitə zərərli təsirinin qarşısının alınması, onların təhlükəli təsirinin azaldılması, təbiətdə ekoloji tarazlığın təmin olunması, tullantıların təkrar xammal mənbələri kimi təsərrüfat dövriyyəsinə cəlb olunması məqsədilə 30 iyun 1998-ci il tarixində “İstehsalat və məişət tullantıları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu” qəbul edilmişdir [18]. Eyni zamanda 2009-cu ildə Bakı ərazisində əmələ gələn bərk məişət tullantılarının yerləşdirilməsi və zərərsizləşdirilməsi sistemini müasir standartlara uyğun qurmaq və idarə etməklə şəhərin ekoloji vəziyyətinin yaxşılaşdırılması işlərini həyata keçirən “Təmiz Şəhər” ASC fəaliyyətə başlamışdır [19]. Həmçinin Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2011-ci il 28 dekabr tarixli Sərəncamı ilə yaşıl biznes sahəsində sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün zəruri infrastrukturaya malik olan tullantıların təkrar emalı və xidmət müəssisələrinin güzəştli şərtlərlə fəaliyyət göstərəcəyi Balaxanı Sənaye Parkı fəaliyyətə başlamışdır. Ölkəmizdə yaşıl iqtisadiyyata və ekoloji inkişafa xidmət edən KOM-lar öz biznes layihələrini sözügedən Sənaye Parkında reallaşdıraraq qeydiyyatdan alındıqları tarixdən 10 il müddətinə mənfəət, əmlak və torpaq vergilərindən, idxal olunan texnika, texnoloji avadanlıqlar və qurğulara görə ƏDV-dən, həmçinin parkın rezidentləri idxal olunan texnika, texnoloji avadanlıqlar və qurğulara görə 7 il müddətinə gömrük rüsumlarından azad ola bilərlər.

Qeyd olunan dəstək infrastruktur ilə yanaşı, ölkəmizdə KOM-ların maraqlarının qorunmasında və problemlərinin həllində iştirak edən, sahibkarlara bir sıra xidmətlər göstərən, dövlət qurumlarının və özəl qurumların bu sahədə xidmətlərini əlaqələndirən və səlahiyyətli qurum kimi çıxış edən Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin vəzifələri və hüquqlarından biri də sahibkarların yaşıl iqtisadiyyatda rolunun yüksəldilməsini, onların ekoloji təhlükəsizliyi təmin edən əmtəə və xidmətlər istehsalını genişləndirmələrini təşviq etməkdir [20]. Bu istiqamətdə Agentlik tərəfindən 2021-ci ildə yaşıl iqtisadiyyata xidmət edən 3D porterləri

üçün xammal hesab edilən flamentin istehsal edilməsi üzrə tullantı plastik materialların təkrar emalını təmin edən dəzgahın hazırlanması, daxiliyanma mühərrikləri üçün yanacaq sərfiyyatını azaldan nanomaterial istehsalı, fındıq qərzəyindən üzvi gübrə kimi istifadə potensialının araşdırılması - torpaq münbitliyinin və bitki məhsuldarlığının artırılmasında fındıq qərzəyinin kompost kimi tətbiqi imkanları kimi təhsil, elm, tədqiqat və dəstək layihələrinin maliyyələşdirilməsi həyata keçirilmişdir [21].

Eyni zamanda yaşıl iqtisadiyyat sahəsində fəaliyyət göstərən sahibkarlıq subyektlərinin güzəştli maliyyə resurslarına çıxışının təmini məqsədi ilə Azərbaycan Respublikasının Sahibkarlığın İnkişafı Fondu tərəfindən təkrar emal layihələrinin və ekoloji tarazlığı təmin edən biznes layihələrin dəstəklənməsi maliyyələşdirilməsi prioritet hesab edilən istiqamətlərə aid edilmişdir.

Qeyd olunan dəstək infrastrukturunu ölkəmizdə yaşıl iqtisadiyyat sahəsində fəaliyyət göstərən və ya göstərmək istəyən KOM-lar əlverişli vergi güzəştləri, maliyyə resursları və digər stimullaşdırıcı imkanlardan yararlanaraq, rəqabət qabiliyyətli və yüksək mənfəətli məhsullar istehsal edə bilərlər.

Nəticə

Qlobal bəşəriyyətin qarşısında dayanan və başlıca problemlərindən olan iqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə ətraf mühitə zərərli minimumlaşdırma istehsal metodlarının qurulmasını zəruri edir. Digər tərəfdən ətraf mühitin qorunmasına həssaslığı ilə seçilən istehlakçı kütləsinin hər keçən gün artması bu tələbin sosial sifariş olduğunu deməyə əsas verir. Qeyd olunanları nəzərə alaraq, dünyada istehsal olunan mal və xidmətlərin əsas istehsalçıları olan KOM-lar üçün yeni bir perspektiv və potensial artırma metodu olan yaşıl iqtisadiyyat ortaya çıxmaqdadır. Aparılan tədqiqatdan məlum olur ki, yaşıl iqtisadiyyat prinsiplərini mənimsəmiş KOM-lar enerji və resurslardan daha az istifadə edərək ekoloji normalara cavab verən məhsullar istehsal edə və məhsuldarlığı artıraraq, bazar payını genişləndirə bilərlər. Eyni zamanda dayanıqlı inkişafın əsas məqsədlərindən olan iqlim dəyişikliyinə qarşı mübarizə hədəfinə çatmaq üçün KOM-ların yaşıl iqtisadiyyat prinsipləri əsasında məhsul və xidmətlər istehsal etməsi əsas indikator hesab edilməkdədir. Tədqiqat işində edilən araşdırmada Azərbaycanda yaşıl iqtisadiyyat sahəsində olan dəstək mühiti təhlil edilərkən məlum olmuşdur ki, yaşıl iqtisadiyyat prinsipləri əsasında mal və xidmətlər istehsal edən KOM-lara infrastruktur, vergi güzəştləri, güzəştli maliyyə resurslarına çıxış və layihələrinin həyata keçirilməsi üçün qrant dəstəkləri verilməkdədir. Qeyd olunan dəstək infrastrukturunu ölkəmizdə yaşıl iqtisadiyyat sahəsində fəaliyyət göstərən və ya göstərmək istəyən KOM-lar əlverişli vergi güzəştləri, maliyyə resursları və digər stimullaşdırıcı imkanlardan yararlanaraq, rəqabət qabiliyyətli və yüksək mənfəətli məhsullar istehsal edə bilərlər.

Ədəbiyyat

1. OECD. (2020a). Environment at a Glance. https://www.oecd-ilibrary.org/environment/environment-at-a-glance/volume-/issue-_4ea7d35f-en

2. <https://azescience.org/gb/ekoloji-inqilab-yasil-iqtisadiyyat-ve-texnologiyalar/>
3. Böyük İtisadi Ensiklopediya VII cild, Azərbaycan İqtisadçılar İttifaqı, Bakı – 2015, səhifə 632
4. <https://sdgs.un.org/goals>
5. Cambridge Econometrics. (2018). Impacts of circular economy policies on the labour market. Avropa Komissiyası. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fc373862-704d-11e8-9483-01aa75ed71a1>
6. Avropa Komissiyası. (2020b). Circular Action Plan. https://ec.europa.eu/environment/circular-economy/pdf/new_circular_economy_action_plan.pdf
7. KIRHALLI, K.S (2013). Küresel Isınma ve İklim Değişikliği ile Mücadelede Alternatif Bir Çözüm: Metal Organik Kafesler; Sentez ve CO2 Tutma.
8. <https://vogue.com.tr/haber/daha-surdurulebilir-bir-moda-icin-soz-verdiler>
9. Cosimato & Troisi (2015) Green supply chain management - Practices and tools for logistics competitiveness and sustainability. The DHL case study, p. 256
10. Tedarik Zinciri Yönetimi Uygulamalarının Zincir Performansı Üzerindeki Etkileri: Bir Uygulama 2017, səhifə 367.
11. Buying green! A handbook on green public procurement 3rd Edition , səhifə 4. <https://ec.europa.eu/environment/gpp/pdf/Buying-Green-Handbook-3rd-Edition.pdf>
12. Yeşil tedarik zinciri değişkenleri ve Türkiye uygulamaları: Yönetici algıları üzerine bir araştırma Onur Burhandağ 2018, səhifə 33, 52,53
13. Jagbir Singh Kadyan, Suman Kadyan, Green Marketing: Concepts & Applications 2011, p.https://www.researchgate.net/publication/315885886_Green_Marketing_Concepts_Applications
14. Arulrajah, A. A., Opatha, H. H. D. N. P., & Nawaratne, N. N. J. (2015). Green human resource management practices: A review. Sri Lankan Journal of Human Resource Management, 5(1).
15. Uslu, Y. D., ve Kedikli, E. “Sürdürülebilirlik Kapsamında Yeşil İnsan Kaynakları Yönetimine Genel Bir Bakış”, Third Sector Social Economic Review, 52(3), 66-81, 2017
16. Dumont, J., Shen, J., & Deng, X. (2017). Effects of green HRM practices on employee workplace green behavior: The role of psychological green climate and employee green values. Human Resource Management, 56(4), 613-627.
17. Ahmad, S. (2015). Green human resource management: policies and practices. Cogent Business & Management, 2(1), 1-13.
18. İstehsalat və məişət tullantıları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu <http://www.e-qanun.az/framework/3186>
19. <https://tamizshahar.az/az/haqqimizda>
20. Azərbaycan Respublikasının Kiçik və Orta Biznesin İnkişafı Agentliyinin Nizamnaməsi <http://www.e-qanun.az/framework/39263>
21. <https://smb.gov.az/az/nav/tehsil-elm-tedqiqat-ve-destek-layihelerinin-maliyyelesirilmesi>